

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ:
ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

YAQIN KELAJAKDA KUZATILISHI MUMKIN BO'LGAN SUV
TANQISLIGI MUAMMOSI

Xudoyqulov Ilhom Jovmart o'g'i

Termiz davlat universiteti talabasi

Turoпова Nigora Xolmurod qizi

Termiz davlat universiteti o'qituvchisi

nturoпова@tersu.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada biz mamlakatimizda sodir bo'lishi kutilayotgan qurg'oqchilik masalasiga turli xil mumkin bo'lgan yechimlarni muhokama qilamiz va umumiy xulosa chiqaramiz.

Kalit so'zlar: Qurg'oqchilik, tabiiy boylik, transchegaraviy suv havzalari. YAIM, iqtisodiy o'sish, ishsizlik, qishloq xo'jaligi.

Abstract: In this article, we will discuss various possible solutions to the drought that is expected to occur in our country and draw a general conclusion.

Key words: Drought, natural wealth, transboundary rivers. GDP, economic growth, unemployment, agriculture.

Kirish. O'zbekiston respublikasining Yalpi Ichki Mahsulotida qishloq, o'rmon va baliq xo'jaligining ulushi 2023-yil holatiga ko'ra 24.3%ni tashkil etgan. Bundan ko'rinib turibdiki mamlakatimiz iqtisodiyotida ushbu sektorning ulushi deyarli to'rttdan birini tashkil etadi.

Inkor etib bo'lmaydigan haqiqat shundaki ushbu faoliyat turining ishlashi va rivojlanishining asosiy unsuri va ajralmas qismi suv manbasi hisoblanadi. Afsuski so'ngi yillardagi ekologik muammolar, aholining keskin o'sishi hamda siyosiy muammolar orqasidan suv tanqisligi muammosi tobora jiddiy tus olib bormoqda.

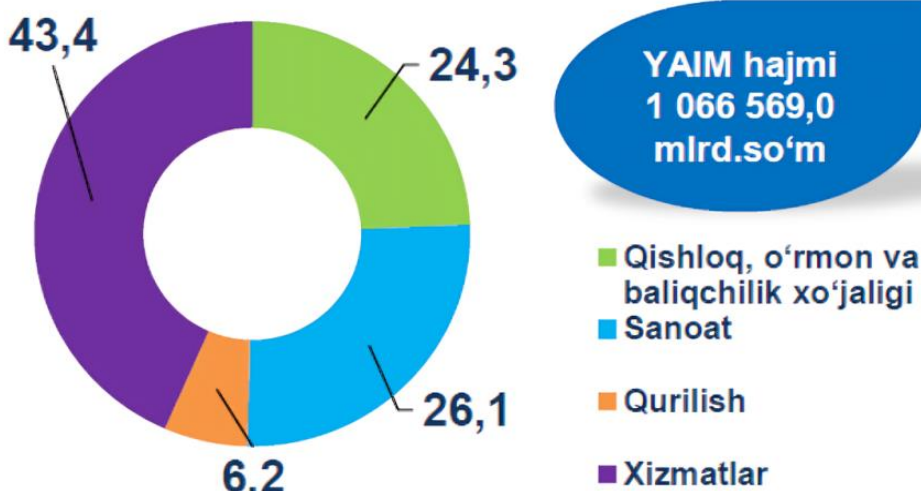
МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

Iqtisodiy faoliyat turlari bo'yicha yalpi ichki mahsulot
(YAIM) tarkibi
(tarmoqlarning yalpi qo'shilgan qiymatiga nisbatan % da)

1-rasm. YaIM tarkibi, % da¹

O'zbekistondagi hozirgi kundagi suv havzlarining holati qanday?

Mamlakatimiz hududidan Amudaryo, Sirdaryo, Zarafshon hamda Norin kabi yirik daryolar oqib o'tadi va qishloq xo'jaligi hamda sanoatni suv bilan taminlaydi. Noto'g'ri foydalanishlar, iqlim o'zgarishi va boshqa sabablarga ko'ra bu daryolarning suv sarfi tobora yildan yilga kamayib ketmoqda. Shu sababli olimlar, mas'ullar hamda mutasaddilar suvdan to'g'ri va samarali foydalangan holda uni tejash yo'llarini izlashmoqda va amalda qo'llanmoqda.

Yevroosiyo taraqqiyot banki Markaziy Osiyo mintaqasi, xususan, O'zbekiston sug'oriladigan yerlar salohiyatini saqlab qolish, suv ta'minoti va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash masalalarini qanday samarali hal etishi mumkinligi haqidagi tahliliy hisobotini e'lon qildi.

Yevroosiyo taraqqiyot banki (YeOTB) ekspertlari Markaziy Osiyodagi irrigatsiya infratuzilmasi holati, mintaqadagi qishloq xo'jaligi muammolari, iqtisodiyotning ushbu tarmog'i uchun sug'oriladigan dehqonchilikning ahamiyatini o'rganib chiqdi, Afg'onistonda sug'oriladigan yerlar va suv resurslarini o'zlashtirish Markaziy Osiyo mintaqasiga qanday ta'sir qilishini baholadi.

Mavjud muammolarni hal qilishda xalqaro tajribadan foydalanish taklif etilmoqda. Eng avvalo, sarmoya jalb etish orqali irrigatsiya infratuzilmasini

¹ https://stat.uz/img/press-reizlar/sns_uzb_12_02_2024.pdf

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

modernizatsiya qilish (jumladan, davlat-xususiy sheriklik asosida) va suvni tejoychi texnologiyalarni har tomonlama qo'llash zarur.

YeOTB ekspertlarining fikricha, bularning barchasi Markaziy Osiyo mamlakatlariga nafaqat o'z bozorini asosiy oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlash, balki oziq-ovqat mahsulotlari eksportini kengaytirish imkonini beradi.

Afg'onistonga kelsak, dialog va uning transchegaraviy suv muammolarini hal qilishda ishtiroki kerak.

Asosiy suv iste'molchisi. Markaziy Osiyo mamlakatlari qishloq xo'jaligi suvning asosiy iste'molchisi hisoblanadi. Dehqonchilik yerlari viloyat hududining 73,5 foizini egallaydi. Hisobotga ko'ra, 2020-yilda Markaziy Osiyoda suvning 79 foizi sug'orish uchun ishlatilgan.

Sug'orma dehqonchilik nafaqat qishloq xo'jaligining asosi, balki mintaqada oziq-ovqat xavfsizligining asosi bo'lib qolmoqda.

"Sug'oriladigan yerlar qishloq xo'jaligi yalpi mahsulotining qiymati bo'yicha deyarli 66 foizini beradi: Turkmanistonda taxminan 100%, O'zbekistonda 87%, Qirg'izistonda 85%, Tojikistonda 82% va Qozog'istonda 40%.Mintaqada suv resurslari tanqisligi muammosini hal etish va suvdan foydalanish samaradorligini birinchi navbatda irrigatsiyadan izlash kerak", — Yevroosiyo taraqqiyot banki ekspertlari shunday fikrda.

Ayni paytda suv resurslariga katta yuk bo'lganligi sababli Markaziy Osiyo irrigatsiya salohiyatini yo'qotmoqda.

Bu haqida Shavkat Mirziyoyev sentabr oyida Dushanbeda bo'lib o'tgan Orolni qutqarish xalqaro jamg'armasi ta'sisчилari – Davlat rahbarlari kengashining yig'ilishida ham ta'kidlagan edi. O'zbekiston rahbari Markaziy Osiyoning ayrim hududlarida 2040-yilga borib suv resurslariga yuklanish uch baravar oshishini ta'kidladi.

Bundan tashqari, bundan iqtisodiy zarar allaqachon sezilmoqda: BMT ma'lumotlariga ko'ra, mintaqa davlatlari suv resurslarining tanqisligi va samarasiz foydalanishi tufayli har yili 2 milliard dollargacha yo'qotishadi.

YeOTB mutaxassislari ham hisobotda bu haqida gapirishdi – mintaqa mamlakatlaridagi sug'oriladigan yerlarda irrigatsiya infratuzilmasi juda eskirgan, hisobga olish asboblari, sug'orish suvini taqsimlash va dalada foydalanishni nazorat qilish bilan yetarli darajada ta'minlanmagan.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

Bank mutaxassislarining ta'kidlashicha, xo'jalikdan tashqari va xo'jalik ichidagi sug'orish infratuzilmasi o'rtacha 50-yil, yirik magistrall kanallar esa bundan ham eskirgan.

Boshqa muammolar qatoriga sug'orish kanallaridan filtrlash jarayonida suvning yo'qolishi (40%), sug'oriladigan yerlarning degradatsiyasi va sho'rlanishi kiradi. Shunday qilib, Markaziy Osiyo mamlakatlarida 50% gacha hududlar sho'rlanishga uchraydi.

“Kichik fermerlar uchun bu muammoni hal qilish qiyin, bu birinchi navbatda moliyaviy resurslarning yetishmasligi tufayli”, — deyiladi YeOTB hisobotida.

Afg'onistonning gidrotexnik loyihalari O'zbekistonga qanday ta'sir qiladi

Bank mutaxassislarining fikricha, faqat suvni tejashga o'tish sug'oriladigan yerlar salohiyatini saqlab qolish va mintaqada oziq-ovqat va suv xavfsizligini ta'minlashga yordam beradi.

Bu nafaqat iqlim o'zgarishi va suvga bo'lgan talabning oshishi, balki Afg'onistondan Amudaryo oqimining kutilayotgan qisqarishi bilan ham bog'liq.

Mutaxassislarning ta'kidlashicha, afg'on gidrotexnika loyihalari Amudaryoning o'rta va quyi oqimida suvdan foydalanish imkoniyatini keskin qisqartiradi va bu xavf ayniqsa qurg'oqchil yillarda kuchayadi.

“Urushdan keyingi Afg'oniston shimolidagi iqtisodiy tiklanish mintaqadagi sug'oriladigan yerlar maydonini ko'paytirish bilan gidroyenergetika va irrigatsiya tarmoqlarini jadal rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, bu hududda 385 ming gektar sug'oriladi, 443 ming gektarga kengayishi kutilmoqda, shu jumladan, to'g'ridan-to'g'ri Amudaryo havzasi va suvsiz Xulm, Balx, Sariko'l, Shirintago darolaridan —148 ming gektar”, — deyiladi hisobotda.

Afg'oniston xalqaro donorlar va maslahatchilar ko'magida yangi gidroyelektr stansiyalari va yirik irrigatsiya tizimlarini qurish loyihalarini tayyorladi. Ulardan eng kattasi 2022-yilda boshlangan Panj darosidagi Qo'shtepa kanali (Vaxsh darosi bilan qo'shib Amudaryoni hosil qiladi) qurilishi hisoblanadi, deyiladi xabarda.

Panjdand suv olish hajmi 10 kub km.cha yetishi kutilmoqda. O'zbekiston manfaatlariga ham ta'sir qiladi. Mutaxassislarning fikricha, oqibatda Panjning yuqori oqimida Amudaryoning o'rta va quyi oqimida to'ldirib bo'lmaydigan suv tanqisligi yuzaga keladi.

Bu esa, o'z navbatida, “O'zbekiston iqtisodiyotining barcha tarmoqlari uchun suv ta'sirini keltirib chiqaradi”.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

Afgʻoniston omili, YeOTB ekspertlarining bashorat qilishicha, mintaqadagi suv balansiga gidrologik rejim, iqlim oʻzgarishi yoki yuqori demografik oʻsish kabi kuchli taʼsir koʻrsatadi.

Oziq-ovqat, ichimlik suvi va elektr energiyasining yetishmasligi aholini qishloqni tashlab, nafaqat shaharlarga, balki viloyatdan tashqariga ham koʻchib oʻtishga majbur qiladi.

2050 yilga borib muhojirlarning ehtimoliy soni 5 million kishini tashkil qiladi – Qozogʻiston prezidenti Qasim-Jomart Toqayev Dushanbeda Orolni qutqarish xalqaro jamgʻarmasi taʼsischilari – Davlat rahbarlari kengashi yigʻilishidagi chiqishida shu haqda gapirdi.

Bank mutaxassislarining fikricha, Qoʻshtepa kanali suvdan foydalanish boʻyicha amaldagi tartib-qoidalar va Markaziy Osiyo davlatlari oʻrtasida suv resurslaridan birgalikda foydalanish boʻyicha kelishuvlarni buzish xavfi tugʻdirmoqda.

Ular, xususan, Oʻzbekiston qishloq xoʻjaligi va unga bogʻliq boʻlgan iqtisodiyot tarmoqlari, jumladan, tashqi iqtisodiy faoliyat barqarorligini yoʻqotish xavfi borligini aniqlashmoqda.

“Amudaryo havzasidagi suv balansini tubdan oʻzgartirib, Qoʻshtepa kanali geosiyosiy beqarorlik va diplomatik munosabatlarda keskinlikni keltirib chiqarishi mumkin”, — deydi YeOTB ekspertlari.

Rivojlanayotgan vaziyat Afgʻonistonning yangi voqelikka moslashtirilgan Amudaryoning transchegaraviy suv resurslaridan birgalikda foydalanish boʻyicha xalqaro huquqiy mexanizmini yaratishda ishtirok etishini taqozo etmoqda.

Ekspertlarning aytishicha, Markaziy Osiyo davlatlari va Afgʻoniston oʻrtasida Amudaryo havzasidagi suv resurslaridan birgalikda foydalanish boʻyicha kelishuvlar yoʻq, shuning uchun, respublikalar Afgʻoniston bilan hamkorlikni kuchaytirishi zarur.

Shu bilan birga, Afgʻonistonning oʻzi uchun Orolni qutqarish xalqaro jamgʻarmasi, Davlatlararo muvofiqlashtiruvchi suv komissiyasi, Barqaror rivojlanish boʻyicha davlatlararo komissiya va transchegaraviy suv muammolarini hal qilishda ishtirok etuvchi boshqa mintaqaviy tashkilotlar faoliyatida ishtirok etish muhim.

Suv tanqisligidan hosilni yoʻqotishgacha. Ekspertlar Markaziy Osiyoda suv resurslari taqchilligi haqida gapirar ekan, janubiy hududlarning aksariyatida,

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

xususan, Turkmaniston va O‘zbekiston allaqachon suv tanqisligini boshdan kechirayotganini ta’kidlamogda.

Mintaqaning ushbu qismida bu muammo iqlim o‘zgarishi bilan yanada kuchayishi mumkin — bu yerda harorat o‘rtacha global ko‘rsatkichdan tezroq ko‘tarilmoqda.

2021 yilda G‘arbiy Qozog‘istonda Mang‘istau viloyatidagi qurg‘oqchilik chorva mollarining ommaviy nobud bo‘lishiga olib keldi. Hisobotda aytilishicha, g‘ayritabiiy jazirama Qirg‘izistonga ham ta’sir ko‘rsatib, yirik qishloq xo‘jaligi yerlari joylashgan Chuy viloyatiga katta zarar yetkazgan. O‘zbekistonda sug‘orish suvi yetishmasligi hosilning nobud bo‘lishiga va mavsumiy sabzavotlar narxining oshishiga olib keldi. 2022-yil yozida Markaziy Osiyo mamlakatlarida darolarning sayozlashishi va qurg‘oqchilik tufayli yuzaga kelgan muammolar xuddi joriy 2023-yildagidek takrorlandi.

Bundan tashqari, Farg‘ona viloyatidagi malina plantatsiyalari allaqachon suvsiz qolib ketgan, bu ularning qurib ketishiga olib kelgan, Amudaryoning quyi oqimida ham sholi ekinlari kamaymoqda, deydi YeOTB mutaxassislari.

Shuningdek, O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligiga mo‘ljallangan yerlarning umumiy maydoni 20,2 million gektar bo‘lib, shundan sug‘oriladigan yerlar yoki ekin maydonlari 20,7 foizini tashkil etishi, ya’ni 4,3 million gektardan oshmasligini eslatib o‘tishadi. Qolgan dehqonchilik yerlari yaylovdur.

Mintaqada vaziyat Orol dengizining qurishi natijasida ham yomonlashmoqda, buning natijasida har yili 1,5-2 million kvadrat metr maydonga 70 million tonna tuz tashiladi va to‘planadi. Respublika sug‘oriladigan yerlarining 60% dan ortig‘i sho‘rlanishga uchraydi.

“Aniqlanishicha, respublikada 100 ming gektardan ortiq sho‘rlangan yerlar har gektardan o‘rtacha 30-45 foizga kam hosil beradi. O‘rtacha sho‘rlanganlar 15-30 foizga, hatto bir oz sho‘rlanganlari ham o‘rtachadan 5-15 foizga kam hosil beradi”, — deyiladi hisobotda.

Sug‘orish — hosildorlikning kafolati sifatida. Bank mutaxassislarning fikricha, iqlim o‘zgarishi sharoitida sug‘orish mintaqada qishloq xo‘jaligi hosildorligini kafolatlashi mumkin.

YeOTB hisobotidan ma’lum bo‘lishicha, O‘zbekiston sug‘oriladigan yerlarning eng katta maydoniga ega bo‘lgan dunyodagi eng yaxshi 20 davlat qatoriga kiradigan yagona Markaziy Osiyo respublikasidir. Butun dunyoda

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

sugʻoriladigan yerlarni oʻzlashtirish uchun yer osti suvlaridan foydalanishga harakat qilinmoqda.

“Suv burgʻulashning yangi texnologiyalari va energiya narxining pasayishi tufayli yer osti suvlaridan foydalanish, ayniqsa, Osiyo, Shimoliy Afrika va Yaqin Sharqda oʻsmoqda”, — deyiladi hisobotda.

Dunyodagi sugʻoriladigan yerlarning 62 foizini asosiy suv manbai yer usti suvlari, 38 foizini esa yer osti suvlari tashkil etadi. Shu bilan birga, yer osti suvlaridan tez-tez foydalanish yer usti suvlari tanqisligini keltirib chiqaradi, deya ogohlantiradi mutaxassislar.

Garchi suv resurslarini boshqarishda maʼlum yutuqlarga erishilgan boʻlsa-da — yer usti sugʻorishdan samaraliroq yomgʻir va tomchilatib sugʻorish texnologiyalariga oʻtish, biroq, yaqin kelajakda ekinlarni sugʻorishda asosan yer usti sugʻorish (Markaziy Osiyoda eng keng tarqalgan) qoʻllaniladi, shuning uchun uni yaxshilash kerak.

ВМТТД maʼlumotlariga koʻra, Oʻzbekistonda yer usti sugʻorish suv omborlari, nasoslar va kanallardan foydalanishga asoslangan. Ushbu tizim nafaqat texnik jihatdan dunyodagi eng murakkab tizimlardan biri, balki energiyani ham koʻp talab qiladi.

Bugungi kunda butun dunyoda qoʻllaniladigan sugʻorish tizimlari — nafaqat dalalarni sugʻorish va drenajlash (drenaj) tizimlari. Ular shunday takomillashtirilmoqdaki, dehqonchilik endi internet uzatish tarmogʻi (texnologiyadan foydalangan holda jismoniy obyektlar oʻrtasida maʼlumotlarni uzatish) va avtomatlashtirishga ulangan.

Masalan, datchiklar fermerlarga oʻz ekinlari ehtiyojlarini yaxshiroq tushunishga, ularning atrof-muhitga taʼsirini kamaytirishga va resurslarni tejashga yordam beradi. Maxsus datchiklar suvni minimal yoʻqotish bilan qishloq xoʻjaligi mahsulotlarini koʻpaytirish imkonini beradi.

Kelajakda mutaxassislar “aqlli” qurilmalar avtonom qarorlar qabul qilish imkoniyatiga ega boʻlganda, sugʻorishda sunʼiy intellektdan foydalanishni bashorat qilmoqdalar. Bundan tashqari, ular 5G-texnologiyalarini ishlab chiqish va ulardan foydalanishni, sugʻorish uchun oʻz-oʻzini boshqaradigan texnologiya va uskunalarning paydo boʻlishini qayd etishmoqda.

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

“Qishloq xo‘jaligi ekinlarini yetishtirish texnologiyasiga kiritilgan innovatsion texnikani joriy etish xarajatlari ularning hosildorligini sezilarli darajada 50% va undan ko‘proqqa oshirish hisobiga qoplanadi”, — deyiladi xabarda.

Yer va suvdan noratsional foydalanish, ekin maydonlari va yaylovlar sifatining yomonlashuvi natijasida kelib chiqadigan yerlarning tanazzulidan har yili iqtisodiy zarar ko‘rilayotgani, bu boradagi ishlarning ahamiyatini ortiqcha baholash qiyin, O‘zbekistonda yalpi ichki mahsulotning 3 foizini tashkil qiladi.

Sug‘orish tizimiga investitsiyalar. YeOTB ekspertlarining fikricha, Markaziy Osiyodagi irrigatsiya tizimlarining qoniqarsiz ahvolda ekanligining asosiy sababi ularni ta‘mirlash uchun davlat va xususiy mablag‘larning yetarli emasligidir.

Jahon tajribasidan kelib chiqib, irrigatsiya infratuzilmasini, jumladan, O‘zbekistonda investitsiyalar ishtirokida, shuningdek, davlat-xususiy sheriklik asosida modernizatsiya qilish taklif etilmoqda. Ko‘p tomonlama rivojlanish banklari ham davlat-xususiy sheriklik formatidagi irrigatsiya loyihalarining faol ishtirokchilari hisoblanadi.

“Boshqa banklardan farqli o‘laroq, ko‘p tomonlama rivojlanish banklari moliyalashtirishdan tashqari, rivojlanish maqsadlariga erishish bo‘yicha tavsiyalar beradi va ularning aksiyadorlari suveren davlatlardir”, — deb tushuntiradi YeOTB ekspertlari. Ko‘p tomonlama rivojlanish banklari faoliyatining muhim yo‘nalishi mintaqaviy infratuzilmani, jumladan, suv xo‘jaligi va irrigatsiyani rivojlantirish bo‘yicha hamkorlikdir”.

Odatda, Ko‘p tomonlama rivojlanish banklari dunyoning qishloq xo‘jaligi mintaqalarida va rivojlanayotgan bozorlarda ishlaydi, shuningdek, grantlar, kreditlar va kafolatlar beradi. Hisobotda ta‘kidlanganidek, Markaziy Osiyoda irrigatsiya loyihalarini suveren moliyalashtirishda barcha ko‘p tomonlama rivojlanish banklari ichida faqat Jahon banki va Osiyo taraqqiyot banki ishtirok etadi.

2014 yil iyun oyidan 2023-yil iyuligacha amalga oshirilgan Janubiy Qoraqalpog‘istonda suv resurslarini yaxshilash ana shunday loyihalardan biri bo‘ldi. Loyiha sug‘oriladigan yerlarni tiklash, sug‘orish tarmog‘ining iqtisodiy samaradorligini oshirish, sug‘oriladigan qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishini yaxshilash kabi bir necha tarkibiy qismlardan iborat edi.

Loyihaning umumiy qiymati 337,43 million dollarni tashkil etdi.

Natijada quyidagilarga erishish mumkin bo‘ldi:

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

87 170 gektarda (loyiha maydonining 98%) sugʻorish xizmatlarini koʻrsatish sifatini oshirish:

64 420 ta fermer xoʻjaligini sugʻorish tizimi bilan qamrab olish (rejaga nisbatan 56 mingta);

yetishtiriladigan ekinlarni diversifikatsiya qilish, paxta/gʻalladan boshqa ekinlar ekiladigan maydonlarni 6,5 ming gektardan 28,172 gektarga (rejada 8 ming gektar) oshirish.²

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, suvdan oqilona tejab foydalanish har birimizning ona tabiat oldidagi burchimiz hisoblanadi, shu sababli oddiy aholi orasida suvdan tejamkorona foydalanish madaniyatini tarʻib qilishimiz kerak. Chunki bu masala faqatgina mutasaddilarning emas balki barchamizning muammomiz hisoblanadi. Suvni tejash boʻyicha quyida bir nechta samarali yoʻllarni koʻrib chiqamiz.

– Suv iste'moli nazoratdan chiqib ketishiga yo'l qo'ymang. Tishlaringizni yuvayotganingizda jo'mrakni o'chirib, daqiqasiga 6 litr suv tejang. Suv oqayotgan quvurni tuzating va har hafta kanalizatsiyaga 60 litr suv tushishini to'xtating.

– Zamonaviy dushda o'tkazgan har bir daqiqada 17 litrgacha suv sarflanadi. Dushlaringizni qisqa, samarali va suvni tejash uchun telefoningizga taymer o'rnating. Suv tejaydigan dushga o'tish sizga kamroq suvda ko'piklanish imkonini beradi, ya'ni siz suvni tejashingiz va hisob-kitoblaringizni qisqartirasiz.

– Mashinada to'liq yuklangan kiyimlarni yuvish 2 ta yarim yukga qaraganda kamroq suv va energiya sarflaydi. Bu suvni tejash bilan birga hisob-kitoblarni kamaytirishni anglatadi.

– Don, meva va boshqa oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish uchun ko'p suv kerak bo'ladi. Buyuk Britaniyadagi uy xo'jaliklari uchun har yili 7 million tonna oziq-ovqat va ichimlikning yarmidan ko'prog'ini eyish mumkin. Kamroq oziq-ovqatni isrof qilish nafaqat suvni, balki yiliga 540 funt sterlingni ham tejaydi.

– Quyosh nurida va issiqlikda suvning bug'lanishini to'xtatish uchun ertalab yoki kun oxirida ochiq o'simliklarni sug'orib oling. Suyuqlik to'g'ridan-to'g'ri ildizlarga, kerakli joyga tushishi uchun tuproqni sug'oring. Issiq havoda hayvonlar ham suvga muhtoj. Maysazoringizni sug'orish o'rniga, qushlar ichishi va yuvishi

² <https://oz.sputniknews.uz/20240321/rossiyada-bomba-va-snaryadlar-ishlab-chiqarish-hajmi-bir-necha-barobar-oshdi-43078493.html>

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

uchun kostryulka kabi suv bilan to'ldirilgan idishni qoldiring. Chanqagan asalarilar va boshqa hasharotlar uchun suv va toshlar bo'lgan likopcha yoki idish kerak bo'ladi.

– Yomg'ir suvini yig'uvchi moslama o'rnatish yiliga 5000 litrgacha suvni tejash imkonini beradi. Va sizning o'simliklaringiz tozalangan musluk suvi emas, balki yomg'ir suvi uchun sizga rahmat aytadi. Avtomatik purkagichlardan foydalanish o'rniga o'simliklarni qo'lda sug'orish orqali siz suv sarfini 33% ga kamaytirishingiz mumkin.³

FOYDALANILGAN MANBALAR RO'YHATI.

1. https://stat.uz/img/press-revizlar/sns_uzb_12_02_2024.pdf
2. <https://friendsoftheearth.uk/sustainable-living/13-best-ways-save-water>
3. <https://oz.sputniknews.uz/20240321/rossiyada-bomba-va-snaryadlar-ishlab-chiqarish-hajmi-bir-necha-barobar-oshdi-43078493.html>
4. Khurramov, E. X. (2019). Role of innovation in increasing efficiency of production of agricultural products in forestry. *Theoretical & Applied Science*, (10), 518-521.
5. Алтиев, А. С., Очилов, И. С., & Султонов, Х. Ф. (2021). Global experiences in improving the economic mechanisms of irrigated land improvement. *Экономика и социум*, (6-1), 418-426.
6. Xudoyberdievich, X. E. (2023). Qishloq xo'jaligidagi asosiy vositalarni takomillashtirish va ularning iqtisodiy jarayonlari. *Journal of innovations in scientific and educational research*, 6(4), 1093-1096.
7. Xudoyberdievich, X. E. (2023). Qishloq xo'jaligida iqtisodiy kontsentratsiyaning roli. *Ijodkor o'qituvchi*, 3(29), 466-470.
8. Xudoyberdiyevich, X. E. (2023). Qishloq xo'jaligida investitsiya va uning samaradorligini oshirish. *Journal of Universal Science Research*, 1(5), 622-627.
9. Khurrama, E. X. (2020). Эффективное увеличение сельскохозяйственного производства на землях лесного фонда. *Theoretical & Applied Science*, (7), 5-9.
10. Sulstonov, X. G. (2022). Effectiveness of attracting investments in improving the ecological condition of irrigated lands. *Экономика и социум*, (4-1 (95)), 56-60.

³ <https://friendsoftheearth.uk/sustainable-living/13-best-ways-save-water>

МЕДИЦИНА, ПЕДАГОГИКА И ТЕХНОЛОГИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Researchbib Impact factor: 11.79/2023

SJIF 2024 = 5.444

Том 2, Выпуск 4, 30 Апрель

11. Алтиев, А. С., Очилов, И. С., & Султонов, Х. Ф. (2021). Суғориладиган ерлар экологик ҳодатини яхшилашнинг иқтисодий механизмини такомиллаштиришда жаҳон тажрибалари. *Экономика и социум*, (6-1 (85)), 418-426.

12. Алтиев, А. С., Очилов, И. С., & Султонов, Х. Ф. (2021). Global experiences in improving the economic mechanisms of irrigated land improvement. *Экономика и социум*, (6-1), 418-426.

13. Ibragimov, A., & Sultonov, X. (2019). Bioecology rare species and extinction of the surkhan state natural reservoir. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 1(2), 77-81.

14. Нормуратов, О. У., Султонов, Х. Г., & Турсунова, Ш. Г. (2017). Влияние различных норм минеральных и органических удобрений на динамику питательных элементов почв и их вынос хлопчатником. *In international innovation research* (pp. 119-123).